Vlaanderen volop

Vlaanderen volop

Het tijdschrift 'Van Nu en Straks'

Een Vlaamse schrijver in de negentiende eeuw was een vechtjas. Hij moest zich verdedigen tegen de Fransen en tegen de Noord-Nederlanders, en steeds maar bewijzen dat er ook Vlaamse literatuur bestond. Het tijdschrift *Van Nu en Straks* hoefde dat niet meer.

Los van elkaar

Tot 1890 kan men de geschiedenis van de Noord-Nederlandse en de Vlaamse letterkunde niet als een gezamenlijke geschiedenis beschrijven. De ontwikkelingen stonden los van elkaar. Er bestonden wel contacten, maar echte samenwerking en diepe verwantschappen waren er niet. De Vlamingen waren wat de letterkunde en de taal betreft nog bezig met zichzelf te verdedigen. Dat veranderde tegen het eind van de eeuw, met de oprichting van het tijdschrift *Van Nu en Straks*.

Geen eenheidsvlaams

Een flink deel van de negentiende eeuw had de Vlaamse literatuur een defensief karakter. Ze moest bewijzen dat ze een eigen bestaansrecht had. Ze deed niet onder voor de Nederlandse en niet voor de Waalse letterkunde. Maar er was geen eenheidsvlaams. Iedereen sprak zijn eigen dialect. Als de Vlaming schreef, gebruikte hij Noord-Nederlands dat hij doorspekte met woorden uit zijn streek. Bovendien ontbrak het in Vlaanderen aan geschoolde lezers, en het aantal beoefenaars van de letterkunde was ook maar klein. 'De Vlaamse beweging' was het voornaamste doel, dus het bevorderen van de eigen letterkunde.

Guido Gezelle

De dichter en priester Guido Gezelle had zich ten doel gesteld om te werken voor de Vlaamse zaak. Hij probeerde typisch Vlaams te dichten en hij werkte aan een Vlaams woordenboek. Zijn poëzie werd al snel herkend als een geheel eigen geluid, dat los stond van allerlei nationalistisch streven. In Noord-Nederland kwamen de Tachtigers erachter dat er een oudere priester in Vlaanderen rondliep die voldeed aan hun principes van individualisme, natuurbeleving en impressionistisch taalgebruik. Maar contact hadden ze niet met hem. Wellicht waren ze ook geschrokken als ze de wereldvreemde en zeer roomse dichter in zijn zwarte gewaad ontmoet hadden. Die had helemaal geen boodschap aan het individualisme van de Tachtigers.

Brusselse kunstenaars

Dat was heel anders bij enkele Brusselse kunstenaars. Die hadden zich gelaafd aan *De Nieuwe Gids* en wilden een vergelijkbaar tijdschrift oprichten. Brussel was in deze jaren een bruisende stad, waarin opvallende tentoonstellingen gehouden werden en een nieuwe architectuur bloeide. Ook bloeide de Franstalige literatuur er. In het huis van de tekenaar-architect Henry van de Velde kwamen jonge studenten en wat oudere schrijvers bij elkaar. Zij richtten samen het tijdschrift *Van Nu en Straks* op. Hun tijdschrift was `een voorhoede-orgaan gewijd aan de Kunst van Nu, nieuwsgierig naar de kunst-nog-in-wording – die van Straks – hier en in het buitenland.'

Eerste nummer

In 1893 kwam het eerste nummer uit, dat bijzonder mooi verzorgd was. Literatoren zoals August Vermeylen en Prosper van Langendonck werkten samen met excellente kunstenaars zoals James Ensor, Henry van de Velde en Jan Toorop. Het derde nummer was helemaal gewijd aan Van Gogh.

Synthese

De Nieuwe Gids werkte inspirerend op *Van Nu en Straks*. De redacteurs van het laatstgenoemde tijdschrift bewonderde het enthousiasme van de Nederlanders en de samenwerking tussen de kunstenaars, maar verder zochten ze een eigen weg. Het naturalisme vonden ze te oppervlakkig, het individualisme overleefd. Gemeenschapskunst was voor hen vanaf het begin heel belangrijk. Verder zochten ze hun inspiratie in het Franse symbolisme, in de muziek van Wagner en in politiek anarchisme en socialisme. Net als de Tachtigers waren ze antiburgerlijk. Veel belangstelling hadden ze voor de romantiek met haar aandacht voor de geesteswereld. Het ging hun om een synthese van gevoel en zinnen, van individu en mensheid, van analyse en mystiek. Synthese is het sleutelwoord van de beweging.

August Vermeylen

De trekker van het tijdschrift was August Vermeylen. Hij was pas 21 toen het tijdschrift opgericht werd. Vooraf was hij naar Nederland gereisd om Willem Kloos, Van Eeden, Verwey en Van Deyssel te bezoeken. De grootheden van

Tachtig zegden hem medewerking toe, hoewel Kloos hem op het hart drukte niet op Holland te leunen. Daarna durfde hij. Hij schreef een bits essay, ‘Kritiek der Vlaamsche Beweging’, waarin hij de bekrompen, halfslachtige nationalistische geest van Vlaanderens voortrekkers veroordeelde. Tegelijkertijd vroeg hij om vernieuwing van de Vlaamse Beweging, die zelfstandig, consequent en Europees moet worden.

Prosper van Langendonck

Een andere voorname redacteur was Prosper van Langendonck. Hij fantaseerde over ‘de grote Dichter der Toekomst’ in zijn belangrijk opstel ‘Herleving der Vlaamsche poëzij’. Een dichter is volgens hem een volledig en veelzijdig mens die alle schijnbaar losse draden van het leven en de maatschappij samen zal binden `tot de groote synthesis, die het leven zal zijn der toekomst’.

Tweede generatie

Het tijdschrift was, met name door de medewerking van de beeldende kunstenaars, veel te duur. Het moest twee jaar stoppen voor het verder kon. Een Antwerpse dokter lapte genoeg geld bij om verder te kunnen. Het werd eenvoudiger gedrukt en het werd wat minder revolutionair.

Vanaf 1896 spreekt men van de tweede generatie van *Van Nu en Straks*. Er kwamen nieuwe auteurs in het tijdschrift, die weldra klinkende namen zouden worden, zoals de romanschrijver Stijn Streuvels en de dichter Karel van de Woestijne. Diens sensuele en woordrijke poëzie vol doodsverlangen maakte ook in Nederland grote indruk:

> o menigvoud'ge vrouw die, dicht-omwaadde of naakte,
> herinn'ring aan mijn trots of mijn begeerte draagt,
> en rilt wellicht bij 't beeld dat ge in mijn oogen zaagt
> van schrik om vreugde en nijd om ongeleden pijnen;
> en gíj die, onbezeten-schoon, in u voelt schrijnen
> spijt om versmade, zomer-rijpe manlijkheid:
> vrouwen die zoenen-loom of bitter-wachtend zijt,
> nu lamme zomer óp naar torven herfst wil deinen,
> gij zult me niet meer kennen, vrouwen....
>
> Noch gíj, noch gíj, die mij bemínt, die mij bemínt....
>
> Gij weet het, o mijn vreemd en teeder-schromend kind,
> en, wetend hoe 'k mijn vreugd aan ándre heb geschonken,
> toch treedt uw prille zoen bedeesd mijn lippen naêr....
> - Thans zijn mijn leden, in hun moeheid, neêr-gezonken;
> ik zie uw rijpen mond, en 't wegen van uw haar,
> en 'k min u nóg, en ween, en ríl u te beminnen,
> o simpel-schoone vrouw die ongeschonden zijt,
> en draagt een liefde naar mijn moede dierlijkheid
> en zuivre wanen naar mijn schamper-matte zinnen....

Zo’n wulpse dichtkunst en zo’n kleurrijke taal hadden de Tachtigers en de gemeenschapskunstenaars van de jaren negentig in Nederland niet gebracht.

Klara-podcast: *Het vader-huis* van Karel van de Woestijne

De literaire canon 26, met Peter Theunynck. Karel van de Woestijne werd amper 51 jaar oud, maar hij liet ons heel wat onsterfelijke poëzie na, zoals zijn bundel *Het vader-huis.*

Verder lezen

- Willem van den Berg en Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam 2016, p. 639-650:‘“Sterk is de penne”: Gezelle na 1860’ en p. 715-722: ‘Van Nu en Straks: ontleding en harmonie’.
- Piet Couttenier, ‘Literatuur en Vlaamse Beweging. Tot 1914’ (1998).
- Van Nu en Straks (1893-1901) in de DBNL.
- A.M. Musschoot, *Van Nu en straks, 1893-1901*. ’s-Gravenhage 1982.
- Anne Marie Musschoot, ‘Het literaire leven in Zuid-Nederland in 1885’ (1984).
- Anne Marie Musschoot, ‘Noord en zuid en de nieuwe, geestelijke kunst van 1890: “Vermenging op voet van gelijkheid” (A. Verwey)’ (1992).
- *Niet onder één vlag: “Van Nu en Straks” en de paradoxen van het fin de siecle*. Gent 2005.

- E. d' Oliveira, ‘Aug. Vermeylen’ In: *De mannen van '80 aan het woord* (1909).
- *Het ontstaan van Van nu en straks: een brieveneditie 1890-1894*. Antwerpen 1988. 2 dln.
- August Vermeylen, *Kritiek der Vlaamse Beweging* (1905).
- Leonard Nolens leest Karel van de Woestijne in de DBNL.

https://www.literatuurgeschiedenis.org/19e-eeuw/vlaanderen-volop